

N:o 3.

Af herr **Lindhagen**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidmakthållande af utsikterna för åstadkommande af nya, såvidt ske kan öfverensstämmande civillagar för de nordiska länderna.

»Jeg ser nok, at en nordisk
Lovbog burde være Maalet.»
Julius Lassen.

Vid 1900 års Riksdag väcktes inom Andra Kammaren en motion om åstadkommandet af nya, så vidt ske kan öfverensstämmande civil-lagar för de tre skandinaviska länderna. Denna motion var af följande lydelse:

»I den borgerliga eller civila rättens historia hos skilda folk framträda merendels såsom skiljemärken rättsnormernas med vissa mellantider företagna sammanfattning i en lagbok. Dessa civilrättsliga kodifikationer utgöra nödvändiga led i utvecklingen. Deras ändamål är nämligen att dels, sedan lagstiftningen alltmer upplöst sig i splittradt detaljarbete, åter i rättssäkerhetens intresse öfversiktligt och tydligt fastslå, hvad som skall anses såsom lag, och dels i rättsutvecklingens intresse gifva hemort åt de ur nya förhållanden framgångna rättstankar, för hvilka den gamla lagen står främmande.

En dylik kodifikation af civilrätten utgjorde giftermåls-, ärfda-, jorda-, byggnings- och handelsbalkarne i *Sveriges rikets lag* af år 1734. Denna lag gäller ännu, men redan i början af förra århundradet ansågs behof af en ny lag föreligga. Sedan nämligen vid Riksdagen 1809—1810 ständerna på initiativ af lagutskottet begärt tillsättande af en kommitté att arbeta på lagars och författningars redaktion och förenkling, beslöt Kungl. Maj:t, att den lagkommitté, som i anledning häraf tillsattes, skulle arbeta bland annat på en ny allmän civillag. Denna kommitté uppgjorde ett slutligen år 1826 i omarbetadt skick publicerad

förslag till allmän civillag, innefattande nya giftermåls-, ärfda-, jorda-, byggnings- och handelsbalkar. Förslaget öfverlämnades sedan vid 1834 års Riksdag till ständerna, men frågan uppskötts för vidare utredning, hvarefter förslaget i anledning af ständernas år 1841 gjorda framställning ytterligare granskades af en lagberedning, som år 1847 afgaf nytt förslag till giftermåls-, ärfda-, jorda- och byggningsbalkar. Men icke heller detta senare förslag blef föremål för Riksdagens omedelbara pröfning. I stället har man hitintills fortsatt att genom partiella förbättringar söka afhjälpa de obestridliga bristerna i den civilrättsliga lagstiftningen.

I Norge gäller fortfarande Kong Christian V:s Norske Lov af år 1687. I början af förra århundradet ansågs en ny kodifikation så behöfelig, att till och med i norska grundlagen af 1814 intogs en särskild föreskrift därom, att en ny allmän civil lagbok skulle föranstaltas att utgifvas på första eller, om detta ej vore möjligt, på andra ordinarie storting. En för ändamålet tillsatt lagkommitté upptog arbetet men kom ej till något resultat. Grundlagens förordnande väntar därför ännu på sin uppfyllelse.

Danmarks ännu gällande lagbok är Kong Christian V:s Danske Lov af år 1683. Redan i medlet af 1700-talet sysslades under en lång följd af år med att åstadkomma en ny mera tidsenlig och omfattande lagkodex. Detta arbete ledde dock endast till mindre betydande förarbeten och har sedan ej återupptagits, ehuru behovet af en kodifikation blifvit alltmer trängande.

De skandinaviska länderna intaga sålunda för närvarande alldeles enahanda ställning i afseende å beskaffenheten af deras civilrättsliga lagstiftning. Denna består nämligen i alla tre länderna af *dels* en mycket gammal lagbok, hvilkens ännu bestående rester till stor del äro föråldrade samt hindra rättsskipningen beträda tidsenliga banor; *dels* en mängd efteråt utfärdade specialförfattningar, hvilka, äfven dessa delvis föråldrade, tillkommit utan enhetligt sammanhang sins emellan och med det hela och utan att arbetet adlats af någon betydelsefull uppgifts inflytelse, *dels* en omtvistad och kasuistisk oskrifven lag, nödtorfteligen skapad af teori och praxis i syfte att söka fylla luckorna och tillgodose nya rättskraf, hvilket i mångt fall måste ske genom förtolkning eller uppenbart åsidosättande af gällande lagbud. Det bör sålunda ej finnas mer än en mening om, att både i Sverige, Norge och Danmark tiden nu är öfvermogen för en ny civilrättslig kodifikation, hvilken synnerligen påkallas både i rättssäkerhetens och rättsutvecklingens intresse.

Under sådana förhållanden tränger sig emellertid mäktigt fram

angelägenheten af att detta lagarbete sker efter samråd i ändamål att åstadkomma en gemensam nordisk lagbok eller rättare sagdt nya till innehåll och form, så vidt ske kan, öfverensstämmande civillagar för de skandinaviska länderna. Det är klart, att i många stycken, såsom vissa delar af jordabalken, full öfverensstämmelse ej kan vinnas. Men i det stora hela lämpar sig civilrätten väl för ett gemensamt lagstiftningsarbete, då hvarken ländernas administrativa egendomligheter eller stridiga sociala åskådningar här spela samma roll som t. ex. i processrätten och straffrätten.

Tanken på lika lagstiftning för de nordiska länderna är för öfrigt icke ny och möjligheterna för dess åstadkommande icke heller opröfvade.

Särskildt bör i detta afseende erinras om 1876 års Riksdags, i anledning af en motion inom Andra Kammaren, gjorda anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för utarbetandet så skyndsamt som möjligt af en fullständig handelslag för Sverige, utan att viss annan angifven lagstiftning därigenom tillbakasattes, äfvensom ägna omsorg däråt, att, såvidt ske kunde, därigenom åstadkommes öfverensstämmelse med motsvarande norsk och dansk lagstiftning. Lagutskottet hade afstyrkt motionen, men numera torde tillfredsställelsen vara enhällig öfver att Riksdagen behjärtade frågans vikt och betydelse. Ty Riksdagens ifrågavarande hemställan har redan ledd till antagande i alla tre länderna af åtskilliga öfverensstämmande lagar inom viktiga delar af den speciella handelsrättens område, nämligen växellag, lagar om varumärken samt om handelsregister, firma och prokura, sjölag och checklag.

Bestämmande för 1876 års riksdagsskrifvelse var, bland annat, äfven det anförda skälet, att genom ett uppskof skulle tillfälle till åstadkommande af likformighet inom vissa grenar af den speciella handelsrätten gå förloradt. Enahanda fara uppstår nu genom ett undanskjutande af frågan om vinnande af enhet i den allmänna privaträttens bestämmelser, däri inbegripet dithörande delar af handelsrätten. Ty i sådant fall kan man i stället med visshet förutse, att under den närmaste tiden i de olika länderna företagas kodifieringar af civillagen eller åtminstone antagas nya författningar i alla afsevärdare delar af densamma. Det är därför af största vikt att med framsynthet och energi begagna sig af en läglig tidpunkt, som kanske aldrig återkommer.

Huruledes hos andra sins emellan närbesläktade folk enhetstanken mäktat öfvervinna långt större svårigheter i lagstiftningsväg, därpå lämna också den nya tyska civillagen af den 18 juni 1896 ett exempel,

som manar till efterföljd. Genom denna lag, som trädde i kraft den 1 januari 1900, erhåller nämligen tyska riket en gemensam borgerlig rätt, i stället för den mångskiftande, delvis på vidt skilda principer byggda lagstiftning, som förut gällt i de särskilda staterna. Ifrågarvarande tyska kodifikation, med dess storartade på jämförelsevis kort tid åstadkomna förarbeten, bör dessutom gifva värdefulla uppslag samt öfver hufvud taget väsentligen underlätta arbetet för en nordisk lagbok, ehuru väl å andra sidan lagen till form och innehåll i många afseenden gifvetvis kommer att äfven lända mera till varning än efterföljd.

Om sålunda de yttre betingelserna för en sträfvan att bringa öfverensstämmelse i de skandinaviska folkens civilrättsliga lagstiftning för närvarande äro mycket gynnsamma, så framstår äfven innebörden af ett sådant arbete såsom icke mindre betydelsefullt.

Först och främst föreligga de bästa utsikter, att den i alla tre länderna sedan länge på dagordningen stående frågan om nya civillagar skall, upptagen i sådan form, kunna i hvarje land bringas till utförande inom en så pass kort tid, att ej redan förarbetena hinna föråldras och den enhetliga ledningen kommer att saknas. Uppgiftens större betydelse och inflytandet af en mångsidigare representerad erfarenhet och sakkunskap skola visa sig ägnade lösa en uppgift, som hvarje land för sig hitintills ej mäktat. Erfarenheten från lagstiftningen inom den speciella handelsrätten gifva också vid handen, att ett samarbete leder till fruktbarare resultat. De ledande hufvudsynpunkterna komma därigenom i förgrunden och oväsentliga betänkligheter om detalspörsmål tvingas underordna sig själfva sakens intresse.

Det behöfver vidare knappast erinras om, hvilken viktig insats en gemensam civillag skulle göra i det gamla, nu af tidsförhållandena upplifvade sträfvandet att närma de nordiska folken på de kulturella områdena och därigenom bereda dem ett rikare lif i ett större fädernesland. Att särskildt rättsvetenskapen och rättsskipningen därigenom skulle taga ett stort uppsving ligger i öppen dag. För framgången af ett fortsatt gemensamt lagstiftningsarbete är dessutom öfverensstämmelse i den allmänna privaträttens principer grundläggande. Vid förut åberopade samarbeten inom vissa speciella rättsområden visade sig också de största svårigheterna ligga i ländernas olika lagstiftning på angränsande områden af den allmänna privaträtten.

Slutligen skall en nordisk lagbok gifva den skandinaviska rättsuppfattningen tillbörligt inflytande och maktställning utåt. Å ena sidan kan den, genom att för alla tre länderna upptaga vissa allmännare omfattade rättsgrundsatser, lämna viktiga bidrag till förverkligandet af

rättens universalitet. Men å andra sidan får den likaledes till uppgift att upprätthålla de nordiska folkens rättstraditioner och bringa dem till inflytande i den universella rättsbildningen. Gå nu de nordiska folken skilda vägar med sin borgerliga lagstiftning, är det fara värdt, att de alldeles förspilla det framstående arf, de af gammalt fått att vårda i förenämnda afseende.

Denna sista synpunkt framhölls särskildt i ett tal, som professor Julius Lassen i Köpenhamn vid universitetets reformationsfest i slutet af förra året höll om nödvändigheten af den danska privaträttens kodifikation. Efter att hafva utvecklat, hurusom en ny »dansk lag» hörde till de uppgifter, som det 20:de århundradet redan i sin början borde söka lösa, tillade han följande slutord: *Jeg ser nok at Opgaven egentlig bør stilles højere, og at en nordisk Lovbog burde være Maalet.* En for alle skandinaviske Riger fælles, ved forenede danske, norske og svenske Kræfter skabt Lovbog vilde sikrere og kraftigere give de ejendommelige nordiske Retstanker Udtryk. En nordisk Lovbog vilde staa med en Autoritet, som den danske, norske og svenske hver for sig vilde savne, og vilde i Forbindelse med en dertil knyttet, fælles skandinavisk Retsvidenskab magte den skandinaviske Rets Mission i den almindelige borgerlige Rets Udvikling, som Mægleren mellem den romanistisk-tyske Ret og den engelsk-amerikanske Ret. Skulde denne Vej vise sig farbar, bør den følges.

På grund af hvad sålunda anförts och då jag djupt känner, hvilket stort ansvar i förevarande afseende hvilat på den nuvarande generationen inför kommande tider, vågar jag vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt taga erforderliga initiativ till en samverkan i syfte att åstadkomma nya, såvidt ske kan, öfverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna.

I en dylik framställning ligger naturligtvis äfven inneslutet, att de frågor om viktigare ändringar i civillagen, hvilka tilläfventyrs för närvarande äro på pröfning beroende, helst böra endast i den ordning nu antydzts vidare fullföljas.»

Lagutskottet ansåg goda skäl kunna anföras för önskvärdheten af största möjliga öfverensstämmelse mellan de tre skandinaviska ländernas civillagstiftning. Utskottet fann emellertid betänkligheter möta att på en gång ifrågasätta en gemensamhetslagstiftning i hela den omfattning motionären tänkt sig och ansåg därför, att den ifrågasatta lagstiftningen »för närvarande» borde begränsas till den del af lagstiftningen, där de

nationella elementen utöfvat minsta inflytande på rättens gestaltning. Redan hade inom den speciella handelsrätten åstadkommits öfverensstämmande lagar i de tre länderna, och det innebure då en naturlig fortsättning att öfvergå till *de allmänna reglerna för samfärdseln och varuutbytet*. Det vore också angeläget, att åtgärder för samverkan på detta område utan uppskof vidtoges, enär man eljest riskerade, att de olika länderna hvar för sig ginge i författning om dylik lagstiftnings genomförande och, sedan detta skett, skulle naturligtvis svårigheterna att vinna likhet mellan lagstiftningarna högst väsentligt ökas. På i hufvudsak dessa skäl hemställde utskottet om en framställning till Kungl. Maj:t att taga i öfvervägande, i hvad mån lagstiftningsarbetet på obligationsrättens område lämpligen kunde för vinnande af öfverensstämmelse emellan de skandinaviska länderna bedrifvas på grundvalen af samverkan dem emellan samt vidtaga de åtgärder, hvartill förhållandena pröfvades föranleda. Denna hemställan bifölls af Riksdagen.

Efter åtskilliga förhandlingar fram och tillbaka föranledde denna framställning, att år 1901 tillsattes en svensk kommitté med uppdrag att utarbete förslag till förändrad lagstiftning beträffande köp och byte af lös egendom äfvensom de allmänna grundsatzerna om afslutande af aftal med rätt för kommittén att, när det för behörigt fullgörande af detta uppdrag funnes erforderligt, till behandling upptaga jämväl andra till obligationsrätten hörande ämnen. Denna kommitté sammanträdde enligt tillika gifvet bemyndigande först med en dansk och sedan jämväl med en norsk kommitté, båda tillsatta för enahanda ändamål. Dessa tre kommittéer enade sig om, att i främsta rummet följande ämnen skulle blifva föremål för gemensam behandling: 1) afslutande af förmögenhetsrättsliga aftal i allmänhet, 2) köp af individuellt eller generiskt bestämd lösegendom, 3) kommissionsaftal, 4) speditiionsaftal, 5) emission af värdepapper. Denna arbetsplan godkändes ock af de respektive regeringarne.

Kommittéerna företogo först till behandling de under andra punkten upptagna frågorna om rättsförhållandet emellan säljare och köpare samt framlade år 1903 ett lagförslag om köp och byte, hvarom öfverensstämmelse i det stora hela uppnåts, om ock afvikelser i en eller annan punkt icke kunnat undgås. Samtidigt med att de tre kommittéerna aflämnade berörda lagförslag anhöllo de hos sina regeringar, att kommitterades återstående arbete inom obligationsrättens område måtte få tills vidare hvila i afbidan därå, att nämnda förslag blifvit i de tre länderna slutligen pröfvade. Denna hemställan bifölls af alla tre regeringarne.

Nu har emellertid berörda lagförslag upphöjts till gällande lag, i Sverige år 1905, i Danmark år 1906 och i Norge år 1907. Kommittéerna äro således oförhindrade att när som helst återupptaga sitt arbete. Någon anledning att vidare beröra denna fråga i Riksdagen synes således knappast föreligga, då saken naturligtvis i sinom tid åter kommer i gång genom vederbörandes egen tillskyndan. Det må dock vara lofligt uttala den önskan, att detta måtte ske snart, då hvarje försinkande kan hafva sina äfventyrligheter och äfven säkerligen skjuter undan annat, som skall komma efteråt.

Såsom nämnts har tidigare inom den speciella handelsrätten åstadkommits öfverensstämmande lagar mellan de tre skandinaviska länderna. En särskild afdelning af denna rätt, nämligen *bolagsrätten*, som dock kan sägas stå på gränsen mellan allmän och speciell privaträtt, har emellertid ej varit föremål för samarbete. Märkligt nog tillkom 1895 års svenska lagstiftning om bolag och ekonomiska föreningar, såsom det synes, utan ens någon tanke på skandinavisk samverkan. Då därför 1903 års Riksdag i anledning af åtskilliga väckta motioner begärde en revision af lagen om aktiebolag, inrycktes i riksdagsskrifvelsen på lagutskottets hemställan en erinran, att det borde tagas i öfvervägande, om och i hvad mån ett samarbete på nämnda område med Norge och Danmark lämpligen kunde äga rum, helst i båda dessa länder då förelågo nyligen utarbetade förslag till aktiebolagslag, hvilka icke blifvit slutligen behandlade och godkända.

I anledning af berörda riksdagsskrifvelse tillsattes i januari 1905 en kommitté, som år 1908 aflämnade förslag till lag om aktiebolag äfvensom till andra därmed sammanhängande författningar. I detta betänkande beröres ej med något ord den af Riksdagen upptagna frågan om skandinaviskt samarbete. Närmaste anledningen härtill torde vara att söka i justitieministerns anförande till statsrådsprotokollet vid kommitténs tillsättande. »Helt visst», yttrade statsrådet, »skulle det vara synnerligen önskvärdt, att detta lagstiftningsarbete kunnat äga rum under samarbete med de tvenne andra skandinaviska länderna. Förhoppningarne om sådan samverkan hafva emellertid denna gång ej kunnat uppfyllas. Visserligen har på enskild väg från Danmark ingått meddelande som gifver vid handen, att detta land gärna skulle se ett skandinaviskt samarbete blifva upptaget i förevarande ämne, men från Norge har jag likaledes på enskild väg inhämtat, att det näppeligen skulle blifva möjligt för detta land att deltaga i sådant samarbete, emedan detta skulle allt för mycket fördröja genomförandet af en norsk

aktiebolagslag, af hvilken behof redan länge starkt gjort sig gällande och hvartill förarbetena fortskridit så långt, att det föreligger ett af odelstinget godkändt lagförslag i ämnet. Det ifrågasatta lagstiftningsarbetet lärer alltså få upptagas ensamt för Sveriges del.»

Anmärkningsvärdt är dock, att det obetingadt jakande svaret från Danmark, som framfördes genom dess inrikesminister, ej beagnades för att ifrågasätta påbörjandet af ett samarbete med Danmark. Det är nämligen icke nödvändigt, att alla tre länderna samverka. Alltid är det bättre, om två göra det än inga. I flera fall, och senast när det gällde samverkan på obligationsrättens område, påbörjades för öfrigt saken med, att delegerade från Sverige och Danmark lade råd, hvarefter anslutning kom äfven från Norge.

Nu har också inträffat, att 1904—1905 års norska storting förkastade det för tinget framlagda förslaget till en norsk aktiebolagslag, och saken har sedan dess ej kommit längre. Det danska förslaget åter har aldrig blifvit framlagdt för riksförsamlingen, såsom det uppgifves därför att bland affärskretsar funnits en opinion mot att på något ingående sätt regelbinda bolagsverksamheten.

Säkerligen äro dessa motigheter i grannländerna belysande för den vunna erfarenheten att ett gemensamt skandinaviskt lagförslag har lättare att slå igenom än separatförslag i de olika länderna. Såsom saken nu ligger borde man ej, synes det mig, i Sverige gå till antagande af det här utarbetade förslaget utan att först en ny och beslutsam hänvändelse gjorts om ett samarbete, äfven om svårigheterna att komma till gemensamma resultat kanske äro något större nu, än om saken upptagits i sammanhang med förarbetena till vår nu gällande aktiebolagslag. Målsmännen för de särskilda lagförslagen skola kanske också särskildt motsätta sig detta. Men deras arbete blir i alla fall icke förgäfvat, helst det naturligtvis äro just de, som böra i första rummet sammanträda till öfverläggning. Det viktigaste är dock, att normerna för det ekonomiska lifvet, bland hvilka bolagslagstiftningen åtminstone för närvarande utgör ett led, blifva så vidt möjligt lika för de skilda länderna samt få det förnuftigare innehåll och den större auktoritet, som oftast framgår ur en dylik allsidigare och betydelsefullare öfverläggning.

Naturligtvis behöfver en sådan samverkan ej utgöra hinder för ett omedelbart afgörande af de svenska kommitterades fristående och brådskande förslag till lag om förbud i vissa fall för aktiebolag att förvärfva fast egendom eller idka grufdrift.

Tanken på en skandinavisk civillagstiftning får emellertid ej stanna vid obligationsrätten jämte de närstående lagstiftningsområden, som sammanfattas under benämningen speciell handelsrätt. Framställningen vid 1900 års riksdag syftade också till civillagen i dess helhet och Riksdagen afvisade ej heller denna tanke, utan förmenade endast att arbetet till en början borde inriktas på obligationsrätten.

Man måste därför se till, att sakens vidare framfärd ej äfventyras genom separata lagstiftningsarbeten i de särskilda länderna på *nya hufvuddelar af civilrätten*, hvilka i väsentliga delar böra kunna göras öfverensstämmande. En sådan omedelbar fara i dröjsmål föreligger nu däri, att i Sverige lagberedningens arbeten på jordabalken anses blifva afslutade redan under loppet af innevarande år och att, enligt hvad förspotts, beredningen skulle få i uppdrag att därefter öfvergå till giftermåls- och eventuellt äfven ärfdabalken eller den så kallade familjerätten.

Lagberedningen tillkom år 1902, men planer på dess inrättande förelågo tämligen afgjorda redan vid 1900 års riksdag. Det största och farligaste motståndet mot skandinavisk civillagstiftning mötte då från detta håll. Man trodde att ett skandinaviskt samarbete ej var förenligt med inrättande af en svensk lagberedning, som föreslagits skola inlåta sig, längre fram visserligen på rättegångsväsendet, men i första hand på den borgerliga rätten. Därifrån leddes tankarna in i den riktningen, att det vore bättre för framtiden, att hvarje land arbetade för sig, äfven om därigenom verklig öfverensstämmelse i lagstiftningen med visshet åsidosattes.

Emellertid slog saken igenom vid 1900 års riksdag på sätt som då skedde. Men vid sakens vidare framförande kommo de olika uppfattningarna fortfarande till tals med hvarandra. Synliga uttryck för dessa meningsutbyten återfinnas i debatterna om saken i kamrarna sistnämnda år samt vidare i debatten inom Andra Kammaren år 1902 vid remissen af riksstaten, däri då första gången uppförts anslag till en lagberedning, och år 1903 vid föredragning af frågan om fortsatt anslag till lagberedningen, hvilken då blifvit konstituerad och fått sin instruktion.¹⁾

Det var också närmast för att lagberedningen ej skulle från början gå i vägen för det skandinaviska samarbetet, som beredningen erhöll i uppdrag att först omarbete jordabalken. Påfallande är nämligen, att särskildt i vissa delar af denna balk full öfverensstämmelse svårligen

¹⁾ Första Kammarans prot. $\frac{7}{5}$ 1900 samt Andra Kammarans prot. $\frac{8}{5}$ 1900, $\frac{21}{4}$ 1902 och $\frac{18}{2}$ 1903.

kunnat ernås. Men å andra sidan hade det varit väl, om gemensamma utgångspunkter vunnits i andra delar, där så säkerligen kunnat ske. Önskligt synes i synnerhet varit, om jordfrågans sociala spörsmål, som i mycket måste vara gemensamma för de tre länderna, genom ett samarbete tvungits fram till större och enhetligt beaktande.

I det sväfvande program för lagberedningen, som 1902 framlades, äfvensom i den plan, som beredningen själf sedan uppgjorde för sitt arbete, voro emellertid det fortsatta skandinaviska samarbetets framtidsöden höljda i dunkel. Vid 1902 års förenämnda remissdebatt fann sig därför dåvarande justitieministern af de framförda farhågorna föranlåten att inför kammaren försäkra, att han lifligt önskade, att det skandinaviska lagstiftningsarbetet skulle få en mycket stor utsträckning, samt att detta arbete icke komme att i någon mån hindras af lagberedningens inrättande, snarare tvärtom. Det gäller nu att både hoppas och arbeta för att denna försäkran från institutionens egen upphöfsman måtte gå i uppfyllelse.

Rätteligen borde i framtiden all ny lagstiftning i hufvudfrågor, som föreligga hos alla tre länderna och ej beröra speciellt nationella förhållanden, utarbetas efter samråd till gagn både för dessa länder själfva och för den universella rättsbildningen. Men om detta ej ännu kan ens ifrågasättas på grund af den sannolika omöjligheten att få alla spridda sinnen enade om ett så riktigt mål, borde det dock ej få ifrågakomma att släppa det redan inledda samarbetet på den borgerliga lagstiftningens område. Hvilket nedslående och onyttigt skådespel vore det icke, om dessa tre små folk nu skulle hvar för sig lägga sig vinn om att åstadkomma skilda lagstiftningar exempelvis inom familjerätten i stället för att samla sig om att skapa ett gemensamt lagverk på detta område.

Det ifrågasattes vid något tillfälle i denna angelägenhets tidigare skede, att lagberedningen kunde blifva den svenska afdelningen i en skandinavisk civillagskommission. I sådan händelse kunde man tänka sig, att beredningen antingen helt ägnade sig åt denna uppgift eller ock samtidigt lade hand äfven vid något annat, hvarmed beredningen kunde sysselsätta sig, ifall de skandinaviska afdelningarnas samarbete måste för någon tid ajourneras.

En annan utväg är, att beredningen härnäst får syssla med rättgångsväsendet eller strafflagstiftningen samt att det skandinaviska civillagsarbetet på familjerätten uppdrages åt särskilda kommitterade redan nu eller ock hvilar till dess arbetet på obligationsrätten hunnit afslutas för att sedan upptagas af dem, som sysslat med sistnämnda ämne.

I senaste fallet vore det önskligt, att det vid 1903 års riksdag framlagda formulerade lagförslaget till provisoriskt upphäfvande af mannens målsmanskap med bibehållande tills vidare af begreppet gemensam egendom måtte blifva lag i afvaktan på giftermålsbalkens fullständiga omarbetning. Detta förslag föranledde äfven en riksdagsskrifvelse och dess antagande skulle på samma gång bli en skandinavisk lagstiftning, enär svenska rätten därigenom i detta ämne finge samma innehåll, som redan nu sedan någon tid gäller i Danmark och Norge. Ett fullständigare ingående på detta särskilda ämne för sig är ej heller uteslutet.

Den aktuella frågan om utom äktenskapet födda barns och deras mödrars rättsliga ställning ägnar sig särskildt att upptagas såsom ett fristående spörsmål. Att i det ämnet, som rör så många väl, afvakta tidpunkten, då en hel ny giftermålsbalk kan bli antagen, blefve säkerligen ett för långt uppskof, hvartill kommer, att denna angelägenhets ordnande helt visst kräfver åtgärder äfven på andra områden än det, som faller under en blifvande giftermålsbalk i den allmänna lagen.

Äfven den af Riksdagen begärda revisionen af lagstiftningen om äktenskapsskillnad kan därefter företagas för sig, därest det anses oundgängligt, att revisionen sker just nu, oafsedt att frågan redan legat orörd i trettio år, sedan Riksdagen första gången skref i densamma.

En tredje utväg är, att lagberedningen får i uppdrag att särskildt bereda de tre ofvan angifna ämnena, nämligen äkta makars inbördes rättsförhållanden, utom äktenskapet födda barns och deras mödrars rättsliga ställning samt äktenskapsskillnad, i främsta rummet de två förstnämnda, under aktgifvande tillika på angelägenheten att vidmakthålla utsikterna för åstadkommandet af en skandinavisk civillagstiftning. Detta senare är nämligen hufvudsaken och icke att ett direkt samarbete för arbetets fortsättning upptages just nu.

På grund af hvad sålunda anförts får jag hemställa,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t framhålla angelägenheten att vidmakthålla utsikterna för åstadkommande af nya, såvidt ske kan öfverensstämmande civillagar för de tre nordiska länderna samt i sådant afseende:

1:o) anhålla om öfvervägande, i hvad mån och på hvad sätt ett blifvande lagstiftningsarbete på familjerättens område lämpligen må för vinnande af öfverensstämmelse mellan nämnda länder kunna ordnas på grundvalen af samverkan dem emellan;

2:o) ifrågasätta, huruvida åtgärder kunna vidtagas i syfte, att den i alla tre länderna förberedda nya lagstiftningen om aktiebolag jämte därmed sammanhängande ämnen må i större eller mindre mån blifva öfverensstämmande.

Stockholm den 15 januari 1909.

Carl Lindhagen.